

DENGANG DA I HALD EGE.....erindringer af Niels Jensen.

Hald Ege Samlingen

For nogen tid siden fandt jeg nogle papirer fra 1982 i Hald Ege Samlingen. De er skrevet af den dengang 90 årige vognmand Niels Jensen, Nonbo (hans navn ses stadig på mange af lastbilerne fra "Danske Fragtmænd"):

” Et bidrag til oplysning om Hald Eges tilblivelseshistorie:

År 1922 overtog Dansk Røde Kors fangelejren ved Hald, efter at de sidste russiske krigsfanger var sendt hjem.

Røde Kors oprettede derefter ”Folkekuren ved Hald” for danske patienter, som trængte til kur eller rekreation.

Da lejren bestod af ene træbarakker fra 1917, var det selvsagt brug for næsten alle slags håndværkere til at istandsætte og vedligeholde bygningerne, ligesom der også blev ansat plejepersonale, køkken-, rengøring- og kontorpersonale – efterhånden et anseeligt antal og de, der var plads til, fik bolig i barakkerne, resten kom tilrejsende hver dag.

Med baggrund i den store virksomhed, med patienter og ansatte, var der basis for en købmandshandel, den blev etableret i den gamle Hald Teglgård, som lå ved viborgvejen umiddelbart før statsskoven. Det viste sig dog snart, at det var en upraktisk beliggenhed, da der var for lang vej for dårlig gående patienter, som boede oppe i de øverste pavilloner (som husene nu kaldtes).

Købmanden byggede derfor butik lige overfor indkørslen til ”Folkekuren”, og fik derved en glimrende handel.

Hald Teglgård hørte dengang under Hald Hovedgård, som ikke gik alt for godt økonomisk. Herremanden hed Woetmann, og ville gerne sælge byggegrunde, hvilket også efterhånden skete langs vejen helt hen til skoven, der gik skellet, da gårdejer Røhr Lauritzen, Demstrupgård, købte skoven med det tilhørende skovløberhus, som ligger der endnu. *(Der er tale om Egeskovvej 22, som blev nedrevet i 1992 og nyopført i større skala).* Røhr Lauritzen var forretningsmand, og da en del af skoven brændte i 1926, udnyttede han situationen til at udstykke dette i byggegrunde, hvoraf han solgte den første til sognefoged Chr. Andersen i 1927. *(Egeskovvej 15).*

Det gik derefter ret hurtigt med at sælge byggegrunde langs vejen, og der var nu basis for flere næringsdrivende: skomager, murer, maler, entreprenør m.m. ja, endog en kunstmaler (Formann) bosatte sig, hans stråttækte hus ses endnu. *(Egeskovvej 43).*

Overfor indkørslen til afd. B (*Lindevænget*) fandtes en gammel lergrav, halvfyldt med vand, men efter at de mange byggegrunde var gravet ud og fyldt i, blev der plads til 2 huse, som blev bygget efter den fornødne pilotering. *(Her er sikkert tale om Bøgevænget 2 og 4).*

For øvrigt fandtes der mellem de sidste pavilloner og vejen ned til Egely, *(Klubbens fodboldbane for enden af Videbechs Alle)*, et stykke jord, som ved opdyrkning til gartneri, viste sig at være stedet hvor det gamle teglværk, hørende under Hald, havde ligget, da jorden var fyldt med murbrokker af mange forskellige slags.

Egely blev i begyndelsen bygget som kiosk af Christian Nielsen i 1926, han var på det tidspunkt tjener på Niels Bugges Kro og Bækkelundspavillonen. Han opgav senere tjenerstillingen og udvidede kiosken til restauration, og da den lå meget idyllisk, og nær ved Folkekuren, fik den temmelig god søgning.

Egekroen med købmandsbutik i 1937.

Røhr Lauritzen byggede Egekroen år 1933, hvor der i den ene ende blev indrettet købmandsbutik. Både krostue, værelser og butik hørte sammen og fik med tiden 3 ejere nævnt i rækkefølge: Hermand Jensen, købmand Andersen og til sidst frk. Andersen, som kom fra Niels Bugges Kro, og som byggede om, så det det hele blev restauration med udlejning af værelser.

Frk. Karen Andersen drev Egekroen til 1. oktober 1959, hvor hun overdrog den vederlagsfrit til kommunen mod at den blev indrettet til hvilehjem, hvor hun også betingede sig ophold, hvis hun selv ønskede det. Kommunen tog med tak imod tilbuddet og ombyggede det hele til det, vi i dag kender som Egekrogen. (*Karen Andersen ændrer navnet til Egekrogen i 1952*).

Med til udviklingen skal også nævnes, at Brdr. Nielsen, henholdsvis bybud og vognmand i Viborg, overtog en lidt tilfældig og upålidelig busrute, som var påbegyndt fra Viborg til Folkekuren. Denne kom nu i fast gænge til fordel for både patienter og beboere. Efter redegørelsen for byggeriet kommer et andet problem, som var mindst lige så vigtigt. På den ene side af vejen var funktionærerne, og på den anden side var nybyggerne, som indbyrdes havde meget lidt samkvem, og slet ikke med funktionærerne, og her kommer Borgerforeningen ind i billedet. Ideen til at danne en borgerforening kom fra fhv. oversergent H. C. Rasmussen, Åhuset ved Non Mølle. Han fik sammensat et lille udvalg, bestående af maskinmester Laursen, Tømrer Harrits, bogtrykker Rasmussen, H. C. og undertegnede, som blev formand.

Udvalget blev senere bestyrelse ved den stiftende generalforsamling; men da bebyggelsen intet navn havde, fik foreningen det noget besværlige navn: Borgerforeningen for Dollerup Sogns nordøstlige Skoledistrikt, og fornemmeste opgave var at bringe alle på begge sider af vejen i forbindelse med hinanden, så der kunne opstå en enhed. Med dette formål arrangeredes der efterhånden mange ting: Foredrag, oplæsning, lotterispil, danseundervisning for børn – en enkelt sæson også for voksne. Der var almindeligvis ret god tilslutning til alt dette, og det foregik enten på Egekroen eller Egely: Men det helt store manglede endnu, og det var planen om en stor sommerfest med tilslutning af publikum også udefra.

Dette blev bestemt at skulle søges gennemført på voldstedet overfor Niels Bugges Kro, hvor det gamle Hald engang lå; men der var mange ting der først skulle ordnes.

På det tidspunkt var kommet en ung og energisk godsejer på Hald, Poul Andersen, som senere antog navnet Archner¹⁾. Han var med som frivillig i den finske vinterkrig mod russerne, men slap helskindet hjem igen. Af ham skulle vi først have tilladelse til at benytte voldstedet, og det var langt fra uden betingelser. Vi måtte ikke selv servere kaffe m.m., hvad vi havde ønsket, og vi skulle betale erstatning til bådejeren, som havde sejladser på Hald Sø i enterprise.

Her ses Niels Jensen luge ved etableringen af Hald Eges Kirkegård midt i 60'erne

Dette gik vi så ind på, og så blev programmet lagt: Tale, sangkor, optrin, og afslutning med bål og illuminerede både på søen. Som taler var vi klar over, at vi ingen bedre trækplaster kunne få end Kaj Munk, som i tale og skrift var tyskernes værste modstander herhjemme. H. C. og jeg rejste da til Vedersø en søndag og overværede gudstjenesten. Bagefter talte vi med Kaj Munk og forelagde vor anmodning, som han ikke var uvillig til at efterkomme, men føjede til: Gå hjem og tal Lise, da det er hende, som holder styr på denne del af mit virke.

Vi gik derefter i præstegården, og fik af fru den besked, at der denne dato desværre var optaget. Vi fik så i stedet Thomas Olesen²⁾, Løkken, til at tale.

Det var planen, at der hvert år skulle holdes en sommerfest, og da der også skulle være underholdning for børnene, blev der af Laursen og Harrits lavet vipper og gynger, som blev opmagasineret fra gang til gang.

Om selve festens forløb skal kun berettes, at godsejeren holdt indledningstalen, som nationalpræget og god, og derefter forløb festen helt som planlagt, og særlig var afslutningen meget stemningsfuld med bål og illuminerede både på søen. Desværre blev det økonomiske resultat ikke så godt som ventet, da festen gav et mindre underskud. Dette foregik i året 1942 efter Borgerforeningen var stiftet i 1941. Tanken om en årlig sommerfest blev dog ikke opgivet, trods den økonomiske resultat første gang. Året 1943 blev festpladsen henlagt til stranden ved Vedsø hos gårdejer Jens Jensen, vedsøgård. der var ingen restriktioner, og vi fik endda, efter ansøgning en eendags beværterbevilling, så vi måtte servere kaffe, øl, sodavand og alt andet – kun ikke stærk spiritus.

Efter tale og sang blev opført – som friluftsforestilling: ”En søndag på Amager”. Opførelsen forløb udmærket, og efter opfordring fra Folkekuren, blev opførelsen senere gentaget i Folkekurens festsal for patienter og funktionærer.

På festpladsen var rejst et husmodertelt, hvor frivillige husmødre, som nævnt, serverede hvad publikum ønskede: Bunkevis af varme æbleskiver, jordbær med fløde, tykmælk og meget andet.

Dette var beretningen om de to første års sommerfester, som blev efterfulgt af flere; men tilbage til bebyggelsen. Det blev efterhånden nødvendigt, af hensyn til postadresser, at få bebyggelsen givet et navn. Med regnskabsfører Jørgensen i spidsen for sognerådet blev foreslået Non By evt. Non Ege. Fra beboerne blev foreslået Hald Ege.

Det blev en navnestrid, som til tider var ret bitter og varede ret længe; men til sidst sejrede navnet Hald Ege, og det medførte bl.a., at Nonbo Skole fik navneforandring til Hald Ege Centralskole.

Skolegangen i Nonbo kan spores tilbage til sidst i firserne og var meget primitiv. Skolestuen var i enden af stuehuset af Jens Jensens gård (Vedsøgård, se kortet) i Nonbo. Det vil sige, dengang var hans

forældres gård, da han selv gik i skole der i 1877-84.

Skolelæreren kom fra Dollerup Skole, hvor han underviste skiftevis den ene dag, og i Nonbo den næste. Da skolelæreren var meget dårligt gående, kom han altid ridende og fik hesten i stald, mens han underviste. De få skolebørn var i alle aldre og samlet i een klasse. Det kunne hænde, når han havde sat børnene i gang med at skrive og regne, at han sad i sin stol og faldt i søvn. Når børnene opdagede det, listede de forsigtigt ud og løb ned til søen, hvor der var en herlig tumleplads. Når læreren så vågnede og fandt stuen tom, havde han det største besvær med at få ungerne samlet i skolestuen igen.

Omkring århundredeskiftet blev skolen flyttet til Non Mølle, hvor Karen Ruback blev ansat som lærerinden – hun havde selv en stue privat ved siden af skolestuen. År 1908 blev skolen flyttet til sin nuværende plads, hvor der var bygget én længe langs vejen med privat bolig for læreren i den ene ende. Den første lærer hed C. C. Clausen. Familien fandt sig godt til rette; men opdagede, at det til tider spøjte i huset. Fra lejligheden kunne høres, at een kom ind i forgangen og listede op ad trappen til loftet. Det voldte ingen uhygge, da han aldrig kom ind i lejligheden. De gav ham navnet Tøffelmanden.

Da familien Clausen, efter endt tjenestetid, rejste bort, blev der ansat et ungt lærerpar, Graae Rasmussen. da de snart hørte rygter om spøgeriet, besluttede de at ville have det opklaret. En aften de kunne høre lyden, gik de straks ud og rundt om hele huset. De opdagede da en hyldebusk, som i vinden slæbte sine grene mod muren, som lignede lyden af een som kom listende. Dermed var Tøffelmanden afsløret, og har, så vidt vides, ikke optrådt siden.

Skolen blev senere stærkt udvidet til sin nuværende størrelse; men da det skete i den nyere tid, skal det ikke nærmere omtales her.

Jeg håber med denne redegørelse at have givet et lille bidrag til oplysning om Hald Eges tilblivelse og slutter hermed.

Venligst
Niels Jensen, Nonbo”

¹⁾ Kaptajn Poul C. Andersen senere Archner (Arkner) ejede Hald Hovedgård i perioden fra januar 1936 - september 1943. Han var gift med engelske Pamela Joy. Det var dem der opførte bestyrerboligen, overfor ”kapellet”, på sydsiden af Ravnshjergvej med inskriptionen PCA – 1938 – PJA efter deres initialer. Den tidligere bestyrerbolig var blevet nedrevet og genopbygget på Niels Bugges Vej 5 i Hald Ege.

²⁾ Thomas Olesen fra Løkken var en af datidens mest læste forfattere.

Poul Harald Christensen

Hald Ege Samlingen